

SARJAKUVAN HURMA VAI SURMA

Juha Herkman:
Sarjakuvan kieli ja mieli.
Tampere: Vastapaino
1998. 288 s.

Suomessa on 90-luvun aikana ilmestynyt useitakin avauksia sarjakuvan "akatemisoimiseksi". Jo tavaksi on tullut lähteä liikkeelle kysymyksestä, mitä sarjakuva on. Näin teki Pekka A. Manninen väitöskirjassaan *Vastarinnan välineistö. Sarjakuvaharrastuksen merkityksiä* (1996) ja samoin tekee tamperlainen kirjallisuustieteilijä ja sarjakuvatutkija Juha Herkman tuoreessa kirjassaan *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Villin sarjakuvan akateeminen sivilisointi on nyt tapahtunut. Mannisen tutkimus oli alan ensimmäinen väitöskirja ja Herkmanin teos ensimmäinen perusteellinen oppikirja sarjakuvatutkimuksesta kiinnostuneille.

Herkmanin teos on kunnianhimoinen yritys koota sarjakuvatutkimuksen keskeiset rakennuspalikat samoihin kansiin. Toistaiseksi tämäntapaista kokoavaa analyysiopasta ei suomenkielellä ole ollut saatavissa. Kuten teoksen otsikko osoittaa, Herkman on jakanut tarkastelunsa kahteen osaan, "kieleen" ja "mieleen". Esikuvaksi hän nostaa Tony Bennetin ja Janet Woollacottin kirjan *Bond and Beyond* (1987), jossa James Bond -kuvaston kierrätystä tarkastelleen laajassa mediakentässä. Bennett ja Woollacott esittävät kahdensuuntaisen analyysin välttämättömyyden: on tutkittava

sekä tekstilähtöistä intratekstuaalista että kontekstilähtöistä ekstratekstuaalista puolta. Herkmanin kirja jakautuu kahteen osaan: sarjakuvan "kieltä" tarkasteleva osuus on siis intratekstuaalista, sarjakuvan "mieltä" käsittelevä osa taas ekstratekstuaalista.

Mielestäni jaottelu toimii Herkmanin kirjassa kohtuullisen hyvin, vaikka periaatteessa – niin kuin kirjoittaja itsekin toteaa – "kieli" ja "mieli" ovat toisiinsa liittyviä, erottamattomia. Kyse on aika pitkälti kirjoitustekniikasta: kun kielen analyysi uhkaa paisua "kielellisyyden" ulkopuolelle, kontekstiä on säästettävä myöhemmään käsittelyyn. Myös Bennett ja Woollacott toteavat *Bond and Beyond* -kirjassaan, että intra- ja ekstratekstuaalisen välinen raja on keinotekoinen. Käsittäakseni he tarkoittavatkin jaottelun juuri tutkimuksen ulottuvuuksien luokitteluksi, mutta ei siten, että tutkija todella voisi – tai että hänen pitäisi – keskittyä joko kielelliseen tai kontekstuaaliseen puoleen: he nimenomaan toteavat, että "teksti" vasta syntyy kommunikaatioprosessin tuloksena. Herkman yhtyy Bennettin ja Woollacottin kommunikatiiviseen näkemykseen. Silti voidaan kysyä, eikö kirjan jaottelu kuitenkin uusinna ajatusta siitä, että tekstin ja kontekstin välinen ero tai raja olisi vedettävissä?

Vaikeus erottaa "kieltä" ja "mieltä" käy ilmi erityisesti "sarjakuvan mieli" -jakson alussa, jossa Herkman joutuu palaamaan kerronnan teoriaan jälkistrukturalistisesta näkökulmasta. Uskon, että ratkaisu on kuitenkin pedagogisesti toimiva. Myös lukija joutuu uudelleenarvioimaan aiemmin esitet-

tyä. Lopputulos on haastava ja ajatuksia kirvoittava.

Usein oppikirjan tekijät ovat tietoisesti halunneet häivyttää itsensä ja pitäytyä "kaikitietävän, objektiivisen kertojan" roolissa. *Sarjakuvan kieli ja mieli* -teoksessa tämä konventio – onneksi – murtuu. Sarjakuvan lukemista käsittelevässä osuudessa Herkman viittaa voimakkaasti omiin lukukokemuksiinsa:

"Minut Asterix on saanut ihmettelemään, kuinka jaksan vuodesta toiseen palata samojen sarjakuvien pariin ja silti kokea gallialaisten seikkailut monilta osin tuoreiksi, löytää joka kerran uusia ja aiemmin kokemattomia merkityksiä (...) Lapsena luin gallialaisten retkiä puhtaasti fantastisina komelluksina, seikkailuina. Myöhemmin mukaan tulivat historiallisten viittausten oivaltaminen, kansallisten stereotyyppien tunnistaminen, kulttuurin substanssi ja taiteen tutkimuksen teorit erilaisina yhdistelminä lukukerrasta riippuen."

Herkmanin teoksesta henkii sekä henkilökohtainen, omista lukukokemuksista lähtevä ihmettely että tutkimuksellinen intohimo. Omiin sarjakuvakokemuksiin palaaminen tukee kirjan keskeistä argumenttia siitä, ettei sarjakuva koskaan ole yksi monoliittinen kokonaisuus vaan aina sidoksissa siihen sosiokulttuuriseen tilanteeseen, jossa lukeminen tapahtuu. Ihmettelyn ja tutkimuksen yhdistäminen toimii myös oppikirjaksi tarkoitettussa esityksessä hyvin, sillä jokaisella *Sarjakuvan kieli ja mieli* -teoksen lukijalla on omat "Asterix-kokemuksensa". Lukemisen "hurma" ei ole sarjakuvatutkimuk-

sen "surma".

Kaiken kaikkiaan Juha Herkmanin teos on tarpeellinen lisä suomalaiseen sarjakuvakirjallisuuteen, perusteos, jonka jälkeen tutkijoiden ei enää tarvitse lähteä liikkeelle sarjakuvan määrittelystä eikä sarjakuvan kaltaiseen "massakulttuuriin" tarttumisen puolustelusta. Herkmanin kirjoitustyyli on selkeä ja looginen, jos kohta kaarrokset Barthesista Lacaniin, Fiskestä Grossbergiin tuntuvatkin välillä melko suppeilta. Teoksen yleisilmeestä huomaa, että kirjoittaja on saanut kirjallisuustieteellisen koulutuksen. Tutkimuksellisia näkökulmia sarjakuvaan on kuitenkin monia. Esimerkiksi historiallinen näkökulma on kerroksen teoriaan perustuvassa tarkastelussa jäänyt pitkälti syrjään. Ehkäpä Herkman voisi vielä täydentää teostaan sarjakuvan historiaa ja poetiikkaa risteyttävällä jatko-osalla!

Hannu Salmi